

Kotimaisuuden rajat

“Kotimaista elokuvaa ei ole enää olemassa”

– Jerker A. Erikssonin puhelinhaastattelu

17.10.1996

Valtion elokuvatarkastamon johtaja Jerker A. Eriksson. Millä kriteereillä elokuva määritellään tarkastamossa kotimaiseksi – eli se saa kotimaisen elokuvan tarkastusnumeron?

Se on nykyään aivan akateeminen kysymys, kun elokuvaverolaki on kumottu. Mutta me pidämme tilastollisista syistä edelleen kiinni elokuvaverolain kriteereistä, sen takia että meillä olisi jonkinlainen kotimainen kortisto. Vaikka voisi sanoa, että kotimaista elokuvaa ei ole enää olemassa, nyt kun verolaki on kumottu. Minkäänlaista käytännön merkitystä kotimaiseksi toteamisella ei enää ole. Ensimmäinen isku oli silloin kun Suomi meni mukaan EFTA:an,¹ siten se on vähitellen menettänyt merkitystään – ja lopullisesti silloin kun elokuvaverolaki kumottiin.

Mutta meillä on erillinen kortisto, voisi sanoa nostalgi-

sista syistä. Ja toisaalta tilastollisista. Sen perusteella voimme heti sanoa kun meiltä kysytään, montako kotimaista elokuvaa milloinkin on tarkastettu. Siitä on siis hyötyä, mikäli esimerkiksi Tilastokeskus haluaa tietoa kotimaisten elokuvien määrästä. Ja myös sikäli tämä on aivan hyvä asia, että kun elokuva myydään ulkomaille tai osallistuu johonkin festivaaliin, niin esitysoikeuden haltija voi olla kiinnostunut sellaisesta lausunnosta, että elokuva on kotimainen. Se on sellainen “to whom it may concern”, eli ilmoitamme, että elokuvatarkastamo pitää mainittua elokuvaa kotimaisena tai yhteistuohtantona.

Esimerkiksi Ruotsissa lueteloidaan tietääkseni kaikki elokuvat samalla sarjalla, ja siinä on tiettyjä käytännön hankaluuksia. Kuten oli Suomessakin vuoteen 1933, jolloin tuli voimaan lyhytelokuvaverolaki.

Ja tämä koskee ehkä enemmän lyhytelokuvia. Tuo näytelmäelokuvien sektori on muuttunut kansainvälisemmäksi – paitsi jotkut Ere Kokkosen elokuvat.

*Onko kuitenkin käytössä joi-
tain selkeitä määriteltyjä kri-
teereitä kotimaisuuden tote-
miseen?*

Kysymys on siitä, onko se kuvattu ulkomailla ja miten sen rahoitus on järjestetty. Tämä on määritelty asetuksen toisessa pykälässä: “Elokuva katsotaan Suomessa valmistetuksi, vaikka osa kuvauksesta, ei kuitenkaan enempää kuin kaksi viidesosaa elokuvan pituudesta, elokuvan aiheen vuoksi olisi suoritettu maan ulkopuolella, tai elokuvan kehitys tai muu sellainen vähäinen osavalmius teknillisistä syistä olisi tapahtunut ulkomail-
la, mikäli elokuvaa on kokonaisuutena pidettävä täällä valmistettuna”.

Onko määritelmässä joskus ollut jotain sisällöllistä tai laadullista?

Ei. Kysymys on ollut vain teknisestä määritelmästä. Aiemmin siis lähinnä siksi, että elokuva saisi verohuojennuksen. Joskus siitä on syntynyt riitoja. Esimerkiksi Veikko Laihasella oli pitkä riita *Juokse kuin varas* -elokuvasta (1964) – oliko se ulkomainen vai ei.

*Ilmeisesti kuitenkin tulee ris-
tiriitaisia määritelmiä ja ra-
jatapauksia, kun esimerkiksi
Mika Kaurismäen Condition
Red on elokuvatarkastamon
kriteereillä ulkomainen ja*

Elokuvasäätiön taas kotimainen – säätiö on sitä tukenut ja markkinoi sitä ulkomaille suomalaisena elokuvana.

Tuohon voi kyllä piirtää kysymysmerkin. Meidän käsityksemme mukaan se on ihan selvästi ulkomainen. Ja näitähän on vastaavia – esimerkiksi Lasse Benedekin ohjaama kuva Ruotsissa, jolla oli amerikkalainen tuottaja ja muutamia ruotsalaisia näyttelijöitä. Ei sitä millään tavalla voida pitää ruotsalaisena elokuvana – eikä amerikkalaisenakaan. Se on tuollainen “EU-elokuva”.

“Ratkaisevaa on suomalaisen luovan ja tuotannollisen panoksen osuus” – Erkki Astalan puhelinhaastattelu 18.12.1996

Suomen elokuvasäätiön tuotantojohtaja Erkki Astala, millä kansallisuuskriteereillä SES voi lähteä tukemaan elokuvan tuotantoa? Tuotantotukiohjeisto määrittelee säätiön tehtäväksi tukea suomalaista elokuva- ja videotuotantoa. Mikä siis on säätiön kannalta sellaista?

Ohjeissa ilmoitetaan tavoitteeksi “ylläpitää, edistää ja kehittää ilmaisullisesti, sisällöllisesti, dramaturgisesti ja ammatillisesti korkeatasoista, monipuolista ja omaperäistä suomalaista elokuvatuotantoa”. Tämä on tehtävä, joka meille on opetusministeriöstä annettu, eli tarkoituksena on tässä mielessä toteuttaa opetusministeriön yleisiä kult-

tuuripoliittisia tavoitteilta. Sisällöllisesti tätä ei ole enempää ministeriön kuin säätiön taholta sen tarkemmin määritelty, vaan kriteerit ovat pikemminkin tuotannollis-taloudellisia. Ohjeiden mukaan tuen edellytyksenä on “tuotannon huomattava kotimainen tuotannollinen ja taiteellinen panos ja kansainvälisissä yhteistuotannoissa suomalaisen osatuottajan panoksen tulee olla suhteessa suomalaiseen rahoitusosuuteen”. Eli sen rahan, joka Suomesta sijoitetaan, pitäisi tavalla tai toisella myös päätyä takaisin Suomeen. Suurimmassa osassa puhtaasti suomalaisia tuotantoja tällaista rajausongelmaa ei ole. Mutta kansainvälisissä yhteistuotannoissa, varsinkin sellaisissa joissa suomalainen taho ei ole päätuottajana, pyritään katsomaan, että niissä on riittävästi suomalaista taiteellista ja tuotannollista osallistumista.

Säätiöllä ei siis kuitenkaan ole sellaisia tarkkoja määrällisiä kotimaisuuskriteereitä kuin esimerkiksi elokuvatarkastamolla – niin ja niin suuren osan elokuvasta tulee olla kuvattu Suomessa...?

Ei, vaan me katsomme, että jos vaikka 30 prosenttia projektista rahoitetaan Suomesta, niin 30 prosenttia palaa Suomeen: henkilökuntaa tai palveluja ostetaan täältä. Suomihan on allekirjoittanut eurooppalaisen yhteistuotantosopimuksen, jossa määritellään puitteet virallisille eurooppalaisille yhteistuotannoille. Sellaisessa pitää olla vähintään kolmen maan osatuottajat, ja niistä pienimmän osuutena tulee olla vähintään 10 prosenttia. Sopimuksen mukaan tällaisilla yhteistuotannoilla on oikeudet samoihin etuuksiin kuin kansal-

lisilla elokuvilla. Näin ollen jos suomalainen tuottaja on mukana 10 prosentilla tällaisessa projektissa, niin sillä on oikeus hakea tukea säätiöltä. Säätiö puolestaan pitää tärkeänä, ettei osallistuminen ole pelkästään taloudellista, vaan taiteellisen panoksen pitää näkyä.

Onko tämä sopimus tuonut mukanaan joitain oleellisia muutoksia säätiön toimintaan?

Ei oikeastaan sellaisia muutoksia, joita olisi selvästi johonkin kirjattu. Joskus lähimenneisyydessä on ehkä oltu hieman liberaalimpia taiteellisen panoksen vaatimusten suhteen, mutta nyt kun olen ollut asioista päättämässä, olen pitänyt tärkeänä, että se on selvästi mukana.

Entä haluaako säätiö tukea laadullisesti tietäntytyppistä suomalaisuutta, eli onko tukipolitiikan kannalta yksi elokuvantekemisen tapa jotenkin “suomalaisempaa” kuin toinen.

Ei, sellaista kansallisen elokuvan ohjelmaa säätiöllä ei ole, eikä voikaan olla. Silloin kun kyse on ns. normaalityypisestä – elokuva on kuvattu Suomessa, henkilöt, näyttelijät ja työryhmä ovat suomalaisia – niin ei ole tarvettakaan vetää rajoja minikäänlaisella kansallisuusperiaatteella. Mutta kun puhutaan kansainvälisistä yhteistuotannoista, niin jonkinlaisia sisällöllisiäkin periaatteita joudutaan noudattamaan. Varsinkin, jos kyse on elokuvasta, joka tapahtuu muualla kuin Suomessa, henkilöt ovat muuta kansallisuutta ja kieli on muu kuin suomi. Silloin suomalaisen ja yleensä eurooppalaisen tuottajan vastaus

ulkopuolisiin haasteisiin ei voi olla, että pyritään tekemään kaikki samalla tavalla kuin muut tekevät. Pikemminkin pitää etsiä niitä vahvuuksia, jotka tekevät suomalaisesta elokuvasta omaperäistä. Useimmiten kyse on siitä, että tekijällä on omaperäinen näkemys. Tällöin säätiö voi lähteä tukemaan sellastakin elokuvaa joka sisällöltään ei ole selvästi suomalainen. Toisaalta voidaan ajatella, että sellaisten elokuvien tukeminen, joissa temaattisesti käsitellään kulttuurieroja – esimerkiksi heijastetaan suomalaista kulttuuria sitä kautta, että suomalaiset törmäivät toisenlaiseen todellisuuteen – on sisällöllisesti perusteltua.

Ajatuksena on joka tapauksessa, että elokuvan ensisijainen katsoja on suomalainen, Ei välttämättä niin, että elokuvan **suurin** yleisö olisi Suomessa, vaan niin, että ajatellaan **puhutteleeko** elokuva suomalaista, tarjoaako se suomalaiselle katsojalle jonkinlaisen heijastuspinnan, joka on uskottavalla tavalla suhteessa siihen todellisuuteen, jossa hän elää tai joka elää hänessä.

Mutta nämä ovat hyvin yleisiä ja abstrakteja periaatteita, joiden tulkinta on aina tapauskohtaista.

Jos ajatellaan yksittäistä esimerkkiä, miten säätiö perustelee esimerkiksi Condition Redin kaltaisen elokuvan tukemisen? Tarkastamon näkökulmasta se on yksiselitteisesti amerikkalainen elokuva.

Se elokuva on tehty ennen minun tuloani säätiöön, joten en voi puuttua sen tukipäätöksen perusteisiin. Mutta yleisesti mitään estettähän ei ole säätiön osallistua yhteistuotannon ra-

hoitukseen vaikka päätuottaja olisi amerikkalainenkin, ratkaisevaa on suomalaisen luovan ja tuotannollisen panoksen osuus.

Jotkut tekijät ja tuottajat ovat olleet sitä mieltä, että suomalaisen tai yleensä eurooppalaisen elokuvan tie kansainvälisille markkinoille ja menestykseen on se, että elokuvia tehdään sillä kielellä ja ehkä siinä maassakin missä menestyneimmät elokuvat tehdään, siis englanniksi ja Amerikassa. Minä olen aika varauksellinen tällaisen ajattelun suhteen. Jos suomalainen elokuvantekijä lähtee tekemään vaikkapa amerikkalaista indie-elokuvaa, miksei mainstream-elokuvaakin, ja menestyy siinä, pystyy tuomaan jotain uutta ja omaperäistä tähän elokuvantekemisen tapaan, niin sehän on vain hyvä asia. Mutta elokuvan **julkisen rahoituksen** lähtökohtien täytyy olla toisenlaiset. Meidän täytyy lähteä siitä sisällöllisestä ja ilmaisullisesta erikoislaadusta ja ainutkertaisuudesta jota meillä on ja täytyy olla tarjottavana. Tämä on "kansallisen" elokuvakulttuurin elinehto.

Haastattelija:
Kimmo Laine

¹ Tuossa yhteydessä asetettiin vuonna 1964 uusi verolaki, jonka mukaan kotimaiset elokuvat eivät enää olleet verotuksellisesti erikoisasemassa ulkomaisiin nähden. Samalla lopetettiin kotimaisten lyhytelokuvien veronalennusjärjestelmä. [Toim. huom.]